

**გიორგი თუმანიშვილი/ბაჩანა ჯიშკარიანი/ედვარდ შრამი –
„ევროპული და საერთაშორისო სამართლის გავლენა ქართულ
სისხლის საპროცესო სამართალზე“**

(850 გვერდი, თბილისი 2019, ISBN 9789941259005)

სამართლის დოქ. *მარტინ პიაცენა*

1999 წელს ევროპის საბჭოში საქართველოს განვითარებას ქვეყნის ევროპული განვითარება მოჰყვა, რაც დღემდე გრძელდება და რისი უპირველესი მნიშვნელოვანი წარმატებაც აღმოსავლეთის პარტნიორობის ფარგლებში საქართველოსა და ევროკავშირს შორის დადებული და 2016 წელს სრულად ამოქმედებული ასოცირების შესახებ შეთანხმებაა. ასოცირების შესახებ შეთანხმების შესრულება მხოლოდ ერთ-ერთი კომპონენტია იმ მრავალ ევროპულ ფაქტორს შორის, რომელიც ქართული სისხლის სამართლის პროცესის განვითარებასა და ევროპეიზაციას განსაზღვრავს. ამ სახელმძღვანელოში თავმოყრილია და თემატურად და სისტემურად ასახულია ქართული სისხლის სამართლის პროცესზე გავლენის მქონე ევროპული და საერთაშორისო სამართლის ფართო სფეროებში შემავალი საკითხები.

ეს სახელმძღვანელო ფოლკსვაგენის ფონდის მხარდაჭერით განხორციელებული სამეცნიერო პროექტის „ქართული სისხლის სამართლის პროცესის ინტერნაციონალიზაცია და ევროპეიზაცია, როგორც პრობლემა და ამოცანა“¹ თანამშრომლობის შედეგია. ამ პროექტზე მუშაობის აქტიური ფაზა განხორციელდა 2016-2019 წლებში, როდესაც სახელმძღვანელოს ცალკეული ნაშრომები 29 ავტორმა მოამზადა. ეს ორმხრივი პროექტი ინსტიტუციურ დონეზე განხორციელეს ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტმა (თსუ) და ფრიდრიხ შილერის სახელობის იენის უნივერსიტეტმა და მას ხელმძღვანელობდნენ პროფ. დოქ. ედვარდ შრამი (ფრიდრიხ შილერის სახელობის იენის უნივერსიტეტი) და ასოცირებული პროფ. დოქ. გიორგი თუმანიშვილი (თსუ).

¹ იხ. სისხლის სამართლის პროექტის პრეზენტაცია: შრამი/თუმანიშვილი, DGStZ 2/2016, 30, <http://www.dgstz.de/storage/documents/U2DJ7ARHolrjn2iNvCMAbFuw51db7ucjoUYpQmxr.pdf> (ჩამოტვირთვის თარიღი: 10.04.2020)

ამასთანავე, გერმანული მხრიდან პროექტში მონაწილეობდნენ ჰუმბოლდტის უნივერსიტეტი (პროფ. დოქ. მარტინ ჰეგერი) და ებერჰარდ კარლსის სახელობის ტიუბინგენის უნივერსიტეტი (პროფ. დოქ. ბერნდ ჰაინრიხი), ხოლო ქართული მხრიდან ასევე საქართველოს უნივერსიტეტი (ასოცირებული პროფ. დოქ. ბაჩანა ჯიშკარიანი). შესაბამისად, ეს სახელმძღვანელო სისხლის სამართალში სამეცნიერო თანამშრომლობის შედეგიც არის, რომელიც მასში მონაწილე უნივერსიტეტებს შორის დიდი ხნის წინ დაიწყო და ახლაც გრძელდება. პირველი ფართო პროექტი, რომელიც საქართველოში თანამედროვე სისხლის სამართლის დოგმატიკისა და სამართლებრივი სახელმწიფოსთვის დამახასიათებელი სამართლის შეფარდების მეთოდების განვითარებას ემსახურებოდა, განხორციელეს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, ფრიდრიხ შილერის სახელობის იენის უნივერსიტეტისა და ბერლინის ჰუმბოლდტის უნივერსიტეტის პროფესორებმა 2006-2013 წლებში. გარდა ამისა, 2001 წლიდან „Netzwerk Ost West“ პროგრამის ფარგლებში ყოველწლიურად ტარდება გაცვლითი სტუდენტური სემინარი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და ბერლინის ჰუმბოლდტის უნივერსიტეტის იურიდიულ ფაკულტეტებს შორის.²

ზემოხსენებული უნივერსიტეტების აკადემიურ პერსონალთან ერთად სახელმძღვანელოს შექმნაში მონაწილეობა მიიღეს და თავიანთი წვლილი შეიტანეს პრაქტიკოსმა იურისტებმა, როგორც სამოსამართლო, ისე საპროკურორო სფეროდან. ამავე დროს, პროექტს მრჩეველების სახით მხარში ედგნენ პროფ. დოქ. საპატიო დოქ. ჰაინერ ალვარტი (ფრიდრიხ შილერის სახელობის იენის უნივერსიტეტი)

² იხ. დეტალური ინფორმაციისთვის: <https://heger.rewi.hu-berlin.de/now/> (ჩამოტვირთვის თარიღი: 10.04.2020).

ტი) და პროფ. დოქ. მერაბ ტურავა (თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს თავმჯდომარე). მათ ორივემ სახელმძღვანელოსთვის მოამზადა ნაშრომები და თანახელმძღვანელობა გაუწია ცალკეული თავების მომზადებას. სახელმძღვანელოს კონცეფცია ითვალისწინებდა ასევე ახალი თაობის მეცნიერთა მონაწილეობას და, ამდენად, ცალკეული თავები დაამუშავეს რჩეულმა ქართველმა დოქტორანტებმა სისხლის სამართლისა და სისხლის საპროცესო სამართლის სფეროებიდან.

ქართულ-გერმანული ფართო თანამშრომლობა სახელმძღვანელოს დამუშავების პროცესს გასცდა და ამას ის ფაქტიც მოწმობს, რომ თბილისში, იენაში, ბერლინში,³ ტიუბინგენსა და სტრასბურგში⁴ ჩატარებული ერთობლივი სამუშაო შეხვედრების გარდა, პროექტი მოიცავდა სტიპენდიებს ქართველი დოქტორანტებისათვის, მათ კი ფრიდრიხ შილერის სახელობის იენის უნივერსიტეტსა და ბერლინის ჰუმბოლდტის უნივერსიტეტში სამეცნიერო კვლევების ჩატარების შესაძლებლობა მიეცათ. ამასთანავე, 2017 წელს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოში (ბათუმში) დაინტერესებული სტუდენტებისთვის მოეწყო საზაფხულო სკოლა ევროპული და საერთაშორისო სისხლის სამართლის პროცესისა და საერთაშორისო სისხლის სამართლის აქტუალურ საკითხებზე.⁵

850-გვერდიანი სახელმძღვანელო 30 თავისგან შედგება, მათი ნაწილი კი დაყოფილია ქვეთავებად. შესავალი (პირველი ნაწილი, 30-ე გვერდიდან) ეხება ქართული სისხლის სამართლის პროცესის საფუძვლებს. შესავლის გარდა, სახელმძღვანელო მოიცავს თემატურად დაყოფილ 5 ნაწილს. მეორე ნაწილში მსჯელობა იწყება სისხლის სამართლის ევროპეიზაციის საფუძვლების განხილვით: დეტალურად განხილულია ევროპის საბჭო, ადამიანის

უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო (94-ე გვერდიდან). შემდეგ განხილულია ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გავლენა ქართულ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაზე (132-ე გვერდიდან). სახელმძღვანელოში განხილულია აგრეთვე ევროკავშირის ინსტიტუტები და ევროკავშირის როლი სისხლის სამართლის პროცესის ევროპეიზაციაში (150-ე გვერდიდან). დამოუკიდებელი საგამოძიებო ორგანოს მაგალითზე განხილულია ასოცირების შესახებ შეთანხმების მნიშვნელობა საქართველოში მართლმსაჯულების რეფორმის განხორციელებაში (255-ე გვერდიდან).

შემდეგ ყურადღება ეთმობა უშუალოდ ქართულ სისხლის სამართლის პროცესს და განხილულია საკითხი იმის შესახებ, თუ რამდენად ექვემდებარება ქართული სისხლის სამართლის პროცესის არსებითი სტრუქტურული ელემენტები ევროპეიზაციის პროცესს (მე-3 ნაწილი, 264-ე გვერდიდან). სახელმძღვანელოში ნამსჯელია ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკის გავლენაზე ქართული სისხლის სამართლის პროცესის მიხედვით ჩატარებულ საგამოძიებო ეტაპსა და საქმის არსებით განხილვაზე (338-ე და 407-ე გვერდებიდან). განსაკუთრებით დეტალურად განხილულია საჯაროობის პრინციპი, როგორც გერმანული, ისე ქართული პერსპექტივიდან (431-ე და 453-ე გვერდებიდან). სახელმძღვანელოში ნამსჯელია ბრალდებულისა და დაზარალებულის უფლებებთან დაკავშირებულ ევროპულ სტანდარტებზე (295-ე და 318-ე გვერდებიდან). განხილულია ასევე საკითხი იმის შესახებ, თუ როგორ მოქმედებს ევროპული ტენდენციები ქართულ სისხლის სამართლის პროცესში პერსონალურ მონაცემთა დაცვაზე (575-ე გვერდიდან) და რა გავლენას ახდენს ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაზე (546-ე გვერდიდან). ეს ნაწილი 13 თავისგან შედგება და სახელმძღვანელოს ნაწილებს შორის ყველაზე დიდი მოცულობით გამოირჩევა. ამდენად, ის სახელმძღვანელოს მთავარი შინაარსობრივი ნაწილია.

შემდეგი ნაწილი (მეოთხე ნაწილი) ეძღვნება პრაქტიკისთვის მნიშვნელოვან სპეციალურ სფეროს – სისხლისსამართლებრივ ბრძოლას ევროკავშირის საზიანოდ ჩადენილი თაღლითობისა და კორუფციის წინააღმდეგ. თავდაპირველად წარ-

³ იხ. პროექტის სამუშაო შეხვედრის ანგარიში: *გლაცცი/ჰელბიგი*, DGStZ 2/2017, 58, <http://www.dgstz.de/storage/documents/vSonZ9hrMNXyzk9YqEpJ9RcuC3eF19yczjE0oAxM.pdf> (ჩამოტვირთვის თარიღი: 10.04.2020).

⁴ იხ. პროექტის სამუშაო შეხვედრის ანგარიში: *გლაცცი/ჰელბიგი*, DGStZ 1/2019, 22, <http://www.dgstz.de/storage/documents/T9MJPsSD0gijK419BvsypobZHmm15QrLfCNMzHZGU.pdf> (ჩამოტვირთვის თარიღი 10.04.2020).

⁵ იხ. პროექტის საზაფხულო სკოლის ანგარიში: *კუცია/გლაცცი*, DGStZ 1/2018, 28, <http://www.dgstz.de/storage/documents/7nhNL17BkYm9V1dXXfVDbinM5XPMLAoogekAia5.pdf> (ჩამოტვირთვის თარიღი 10.04.2020).

მოდგენილია ის სამართლებრივი ჩარჩო, რომელიც ევროკავშირმა თავისი ფინანსური ინტერესების დასაცავად განსაზღვრა, აგრეთვე მისი შესრულებისთვის პასუხისმგებელი ინსტიტუტები (609-ე გვერდიდან). საქართველოსთან მიმართებით განხილულია ის მოთხოვნები, რომლებსაც ასოცირების შესახებ შეთანხმება საქართველოს უდგენს დელიქტებისგან ფინანსური ინტერესების დაცვასთან დაკავშირებით. კორუფციასთან ბრძოლის სფეროსთან მიმართებით სახელმძღვანელოში წარმოდგენილია გაეროს, ეუთოს, ევროსაბჭოსა და ევროკავშირის ფარგლებში დადებული საერთაშორისო ხელშეკრულებები და განხილულია საკითხი იმის შესახებ, თუ რა გავლენა მოახდინებს ამ ხელშეკრულებებმა კორუფციის სფეროში გერმანული ეროვნული სისხლის სამართლის ჩამოყალიბებაზე (641-ე გვერდიდან). აღნიშნული თემატიკის ბოლო თავი ეძღვნება საქართველოსა და თაღლითობის წინააღმდეგ ბრძოლის ევროკავშირის ოფისს (OLAF) შორის თანამშრომლობის დეტალურ განხილვას (667-ე გვერდიდან).

სახელმძღვანელოს შემდეგი ნაწილი (მეხუთე ნაწილი) საერთაშორისო მართლმსაჯულებასა და ქართულ სისხლის სამართალს შორის კავშირს ეძღვნება. ვინაიდან საქართველო არის სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს წევრი ქვეყანა და მას სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს რომის წესდება სრულად რატიფიცირებული აქვს, პირველ თავში განხილულია სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს ფუნქცია ქართული სისხლის სამართლისა და საქართველოს იურისდიქციის კონტექსტში (683-ე გვერდიდან). ამავდროულად გათვალისწინებულია სასამართლოს როლი რუსეთ-საქართველოს 2008 წლის აგვისტოს ომთან მიმართებით (ომში მონაწილე მხარეების მიმართ სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს პროკურორის ოფისი 2016 წლის დასაწყისიდან აწარმოებს გამოძიებას კაცობრიობის წინააღმდეგ დანაშაულისა და ომის დანაშაულის შესაძლო ჩადენის თაობაზე). ბოლო თავში სიღრმისეულად ნამსჯელია საერთაშორისო სისხლის სამართალში მოქმედ კომპლემენტარობის პრინციპზე და კრიტიკულად განხილულია მისი ფუნქცია (714-ე გვერდიდან).

ნიგნის ბოლო ნაწილი (მეექვსე ნაწილი) ეხება ტრანსნაციონალურ საკითხებს, კერძოდ კი, საქართველოს კონტექსტში სისხლის სამართლის

საქმეებზე საერთაშორისო და ტრანსნაციონალურ თანამშრომლობას. როგორც ნინა ნაწილში, აქაც მსჯელობა იწყება სისხლის სამართლის საქმეებზე თანამშრომლობის საკითხებით და განხილულია ევროკავშირის ფარგლებში სამართლებრივი დახმარების საკითხი (751-ე გვერდიდან). შემდეგ განხილულია სისხლის სამართლის სფეროში საქართველოს საერთაშორისო თანამშრომლობის ასპექტები (758-ე გვერდიდან), სადაც ყურადღება გამახვილებულია ამ სფეროს მნიშვნელოვან პრინციპებზე, სამართლებრივი საფუძვლებსა და თანამშრომლობის ფორმებზე. თემატიკა სიღრმისეულად განხილვას მომდევნო თავში, საქართველოსა და ევროპოლს შორის თანამშრომლობის ასპექტში (783-ე გვერდიდან). ამასთანავე, განხილულია საერთაშორისო ორგანიზებული დანაშაულების წინააღმდეგ ბრძოლისა (798-ე გვერდიდან) და ტრეფიკინგის სისხლისსამართლებრივი პროცესუალური ასპექტები (825-ე გვერდიდან).

სახელმძღვანელოში თავმოყრილია და საფუძვლიანად გაანალიზებულია ქართულ სისხლის საპროცესო სამართალში მოქმედი ინტერნაციონალიზაციისა და ევროპეიზაციის აქტუალური ტენდენციები, რაც ასევე მოიცავს ტრანსნაციონალური და საერთაშორისო სისხლის სამართლის ასპექტების განხილვას. სახელმძღვანელოს დიდი დამსახურებაა იმ ევროპული და საერთაშორისო სამართლის კომპლექსური ფაქტორების თავმოყრა და თემატურად, ფოკუსირებული განხილვა, რომლებიც გავლენას ახდენს ქართულ სისხლის საპროცესო სამართალზე და რომლებიც მიმოფანტულია სხვადასხვა სამართლებრივ აქტებში. ამგვარად, სახელმძღვანელო მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ქართული სისხლის სამართლის დოგმატიკისთვის, არამედ პრაქტიკოსი იურისტებისთვისაც, რომლებსაც მოეთხოვებათ, რომ თავიანთი საქმიანობის განხორციელებისას ამ სფეროსთვის დამახასიათებელი სწრაფი განვითარების დინამიკას ფეხი აუწყონ. ამასთანავე, სახელმძღვანელოს დიდი მნიშვნელობა აქვს იმ ქართველი სტუდენტებისთვისაც, რომელთა ინტერესის სფეროც სისხლის სამართლის მატერიალური და საპროცესო ნაწილია, – განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, როდესაც მათ სურვილი ექნებათ, გაიღრმავონ ცოდნა სისხლის სამართლის საპროცესო სამართალსა და მასთან დაკავშირებულ ევროკავშირის სამართალში, ასევე საერთაშორისო საჯარო სამართლის სპეციფიკურ სფეროებში.